

Fulls de la Revista

Sumari

Cabelleres barroques
MIQUEL-LLUÍS MUNTANÉ

Nou ponts sobre el Fluvià
ROSA VILANOVA

Onze estudis,
onze propostes de lectura
ANNA GUIX

Versos d'historiador
GUILLEM MOLLA

Apunt del natural
JOAQUIM PUJAN

Anna Estadella, il·lustradora d'aquests Fulls, va néixer a Girona l'any 1931. Roca Delpech va animar-la a pintar cap a l'any 1946. La seva dedicació a la pintura ha estat intensa, però intermitent. A partir de l'any 1981 va seguir les classes de dibuix i pintura de Domènec Fita. Ben aviat va començar a participar en exposicions col·lectives arreu de les terres gironines. De les seves exposicions individuals destaquen les realitzades a Banyoles, Anglès, l'Escala i Girona, entre 1983 i 1992. Com diu la poeta M. Rosa Font en el catàleg de la seva darrera exposició gironina, «ella s'alimenta del que li comuniquen les persones que observa, ho barreja amb la seva pròpia percepció i ho projecta en els seus quadres, que es carreguen, així, de l'energia capaç de plasmar un instant únic i irrepetible i de revelar múltiples sensacions».

Cabelleres barroques

Miquel-Lluís Muntané

Al mateix ritme que s'anava esvaint, en les societats europees, l'optimisme destil·lat pel Renaixement i sorgien nous conflictes polítics, religiosos i econòmics, també l'art i la literatura esclataven amb un devesall de paradoxes conceptuals, filigranes imatgístiques i un dens aparat mitològic, mentre la percepció intensa de la fugacitat del temps i la brevetat de la vida humana es traduïen en una tensió entre l'estoïcisme i la sensualitat: era l'auge i consolidació de l'estètica barroca.

Les circumstàncies polítiques i socials en què Catalunya es trobava immersa durant aquell període expliquen, en bona mesura, que aquest corrent no assolís el vigor i la brillantor que va atènyer en d'altres cultures veïnes, com la castellana, la francesa o la italiana. Tot i això, una recerca rigorosa de la producció artística al nostre país al llarg del segle XVII i la primera meitat del XVIII ens mostra una realitat força menys àrida del que uns certs prejudicis d'influència vuitcentista havien volgut presentar.

La poesia barroca catalana –amb l'apèndix d'alguns noms menors– s'articula fonamentalment al voltant de tres noms: Francesc Vicenç Garcia i Francesc Fontanella en el segle XVII, i Agustí Eura en la centúria següent. Cal remarcar, tot seguit, que els creadors de casa nostra adscrits a aquell corrent posen de manifest, en la seva obra, un alt grau de coneixement de la tradició literària del país, però també dels models literaris que predominaven a l'època, especialment dins la literatura castellana, i pel quals es veuen indiscutiblement influïts. També és fàcil de detectar-hi l'aparició de castellanismes en el lèxic i una tendència a adoptar les solucions mètriques castellanen en detriment d'aquelles altres de tradició catalana. Amb tot, els escriptors catalans –com els músics, els arquitectes o els escultors– no arriben, ni en els moments més àlgids del barroc, al nivell de rebuscament agosarat dels seus coetanis d'altres països, i no abandonen mai del tot una certa fidelitat a la tradició de sobrietat i classicisme.

Una mostra d'aquesta penetració en els nostres poetes dels referents i recursos del barroc la trobem en el sonet de Garcia *A una hermosa dama de cabell negre, que se pentinava en un terrat ab una pinta de marfil*. Aquí, el clergue tortosí s'afegeix a un tema molt del gust del moment, el de «la dama que es pentina», que procedeix d'una llarga tradició, però que els poetes barrocs aborden repetidament. Vegem, a tall de mostra, les primeres quartetes de tres poemes deguts a les plomes d'alguns dels més destacats autors castellans de l'època. Lope de Vega escrigué: «Por las ondas del mar de unos cabellos / un barco de marfil pasaba un día, / que humillando sus olas deshacía / los crespos lazos que formaba dellos». De la seva banda, Francisco de Góngora ho plantejava en aquests termes: «Peinaba al Sol Belisa sus cabellos / con peine de marfil, con mano bella; / mas no se parecía el peine en ella, / como se oscurecía el Sol en ellos.» I, encara, en paraules del conde de Villamediana: «Al sol Nise surcaba golfos bellos / con dorado baxel de metal cano, / afrenta de la plata era su mano, / y afrenta de los rayos sus cabellos.»

I així és com ho expressava el Rector de Vallfogona: «Amb una pinta de marfil polia / sos cabells de finíssima atzabeja, / a qui los d'or més fi tenen enveja, / en un terrat la bella Flora un día. / Entre ells la pura neu se descobria / del coll, que amb son contrari més campeja; / i com la mà com lo marfil blanqueja, / pinta i mà d'una peça pareixia. / Jo de lluny tan atònit contemplava / lo dolç combat que amb extremada gràcia / aquestos dos contraris mantenien, / que'l cor enamorat se n'alterava, / i, temerós d'alguna gran desgràcia, / de prendre'ls tregües ganes me venien.»

Els cabells femenins han estat ponderats reiteradament pels poetes de tots els temps i han esdevingut, així mateix, protagonistes de nombroses obres plàstiques, però fou en el període barroc que la imatge d'una dona bonica pentinant-se va esdevenir un veritable estereotip al qual, amb uns matisos o uns altres, ben pocs autors s'arribaren a sostreure. L'ondulació dels cabells conté una forta càrrega simbòlica que es relaciona amb el pas del temps, i cal no oblidar que aquesta era una de les inquietuds més fondes de l'esperit barroc; no debades el segle XVII ha estat anomenat «l'edat d'or de l'art dels relloges». Amb tot, en el poema de Garcia es poden reconèixer, pel cap baix, tres aspectes que el diferencien d'aquells altres dels seus coetanis castellans. En pri-

mer lloc, i sempre dintre d'unes coordenades inequívocament barroques, el poema de Francesc Vicenç Garcia mostra una relativa economia retòrica, que s'evidencia en l'absència de la hipèrbaton, en l'ús moderat del cromatisme i en la contenció metafòrica.

Un altre aspecte que distància aquest poema dels que devem als literats barrocs de Castella és un detall aparentment simple, però que marca tota una tendència: la dama a la qual fa referència Garcia es troba en un terrat, la qual cosa situa l'escena en un ambient urbà, en contrast amb el tòpic barroc d'ubicar les escenes amoroses en un entorn fortament bucòlic, sovint, fins i tot, pastoral. Cal remarcar, en aquest sentit, que en el segle XVII es va produir un procés accentuat d'ampliació de les ciutats, d'embelliment de carrers i places, d'increment en el confort de les cases i de construcció de balcons. La percepció de l'àmbit urbà en aquell context suposa, doncs, un element de modernitat.

Hi ha encara una tercera diferència a remarcar pel que fa, en aquest cas, a la descripció per part de Garcia de l'objecte central, és a dir, els cabells, una qüestió que podria semblar subtil però que no resulta, en cap cas, baldera. Tradicionalment, les cabelleres de les dames són rosses, la qual cosa els atorga una connotació de puresa que ens remet a la figura de la dona-àngel, convertida en model de bellesa, cantada ja pels trobadors, que continua amb Petrarca i els renaixentistes i que es troba àmpliament present en la tradició popular: la «Dama d'Aragó», segons la cançó que ens ha pervingut, «té la cabellera rossa», que «li arriba fins als talons». La dama del poema de Garcia, tanmateix, té els cabells negres, un signe trencador, si tenim en compte el fet que, ben bé fins al segle XIX, els cànons dominants associaven la morenor amb una certa vulgaritat estètica.

I és que no és pas casual aquest distanciamment del Rector respecte dels poetes castellans de l'època, a l'afectació dels quals es refereix irònicament en més d'una ocasió, com en el sonet en què comença dient: «No més comparacions, vaja tot fora: / alabastre, coral i perles fines». En un altre sonet, significativament intítulat *A l'expressiva senzillesa de la llengua catalana*, el poeta tortosí és encara més explícit: «A qui es diu Isabel, diga-li Isabella, / sol i esteles als ulls, als llavis grana, / llocs comuns de les muses de Castella;». I, tornant una vegada més al tòpic de les cabelleres femenines, Garcia té dos versos d'una rotunditat incontestable: «Sos cabells són sos cabells, / i no són gens or d'Aràbia.»

Francesc Vicenç Garcia, doncs, ha de ser vist com un home culte i un poeta d'una qualitat ben estimable, que sap emprar registres diversos, i, per descomptat, com un individu inserit en el seu temps. Però el seu coneixement de la creació literària d'altres procedències –en particular de la castellana– i la influència que aquest coneixement arribà a exercir sobre ell no en fan de cap manera un epígon culterà, i no el priven de fer gala d'una veu personal capaç de deixar-nos singularitzats com les que he mirat d'assenyalar. En aquest cas, contempla una dona que es pentina, sí; però, lliure d'idealitzacions vagues i d'artificis exagerats, converteix l'observació d'un acte de la més estricta quotidianitat en una opció artística o, el que és el mateix, en una oportunitat per encaixar la bellesa.

Nou ponts sobre el Fluvià

Rosa Vilanova i Tané, (Olot, 1963) és professora de llengua i literatura catalanes. Està vinculada al món del teatre des del 1990, any en què es constituí el grup de teatre independent Teatre Humil. La seva trajectòria passa per experimentar tant en el camp de la interpretació com en el de la direcció i escenografia. En l'àmbit poètic, organitza recitals i cursos de poesia. *El cel de les oques* és el seu primer llibre. Es tracta d'un poemari que va ser guanyador de la tercera edició del premi de poesia La Catalana de Lletres, convocat per Catalunya Cultura.

Pont del Collell

Les ruïnes d'aquests pilars
enyoren el pont.

La reconstrucció no ens pertany
només a nosaltres.

També és una creença de les pedres.

Pont de Sant Roc

Verdes, les aigües llisquen
cap a la ciutat.

Els grans rius es perden
en la seva immensitat.

Els petits, en els fragments.

Pont de Ferro

A l'altre costat,
els orígens, la infantesa, el cementiri.

El passat interessa fins a cert punt.
Hi ha el perill de repetir-se.

..... Rosa Vilanova i Tané

Pont de Colom

El riu sembla més vell del que és.

Una mica de corrent
empeny la serenor de l'aigua.
L'ombra dels plàtans amb prou feines
troba on emmirallar-se.
El líquen s'arrapa calladament a la soca.
El meandre no desitja pas la fúria de l'aigua.

Visc arran d'aquest riu
i aquest pont.

Tot un món per intuir la immensitat.

Pont de Cal Russet

Encadenada a les lleis de la física,
l'aigua llisca per la resclosa
ignorant la llibertat
d'anar contracorrent.

Pont de la Creu

Setembre. Ha plogut.
Sota el pont, passa l'aigua
color de canyella.
Sota el pont, el grafit d'un ull blau
al formigó del pilar
m'interpel·la.

Pont de les Móres

Es nodreix a Duino,
al penya-segat
on Rilke sent el batec de l'ona.

Es nodreix a les soledats del Volga
que transporten Txèkhov
a través de la immensa esplanada
i el bosc que s'alça
al seu damunt
com la nit.

L'aigua sempre és la mateixa.

Pont de Santa Magdalena

Hi ha el reflex del pont
en l'aigua que la resclosa atura:
carreus rojos desterrats del desert del món.

Pont de Palau

Prop de la creu, entre les lloses,
passen les aigües del riu
i se'n van per sempre,
escanyades per les parets
de fàbriques i cases antigues.
Freda, l'aigua llisca cap a l'oblit.

No podem inventar el camí del riu.

Les últimes lletres

Onze estudis, onze propostes de lectura

SALA, JORDI (COORD.).

De la Bíblia a Joyce. Onze obres del cànon literari.

CCG Edicions.

Girona, 2006.

225 pàgines.

La Bíblia, *Les Metamorfosis*, el *Canzoniere*, *Curial e Güelfa*, *Gargantua*, els *Sonets*, *La tempesta*, *Madame Bovary*, *En el cor de les tenebres*, *l'Ulisses* i *La consciència de Zeno*: aquests són els onze títols que recull el volum *De la Bíblia a Joyce*, coordinat i prologat per Jordi Sala; un volum que analitza algunes de les obres més destacades del cànon literari occidental, totes candidates a encapçalar la llista dels *top ten* de la literatura universal.

La idea de fer aquest llibre va néixer després d'un cicle de conferències sobre literatura universal celebrat a la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona l'any 2004; amb variacions respecte a l'origen, la major part de les ponències que van presentar alguns membres de l'estudi de filologia catalana han quedat plasmades ara sobre paper: Joan Ferrer s'ha encarregat del «Libre dels llibres», Mariàngela Vilallonga d'Ovidi, Raffaele Pinto ens acosta a l'obra de Petrarca, Jaume Torró presenta unes notes per llegir *Curial e Güelfa*, Pep Valsalobre s'atreveix amb Rabelais, Salvador Oliva i Jordi Sala analitzen des de perspectives diferents l'obra de Shakespeare, Flaubert és per a Xavier Pla, Sílvia Mas ens porta de viatge per un dels textos de Conrad, Margarida Casacuberta analitza l'obra de Joyce i Giovanni Albertocchi la de Svevo. En definitiva, un cartell de luxe que reuneix onze estudis filològics –un per a cada obra– i un interessantíssim capítol final de Xavier Renedo en el qual fa un recorregut per la història de la didàctica de la literatura i ens suggereix, després de fer balanç, i vista la situació actual, una proposta de futur.

Pel que fa a la part central d'aquest volum, hi trobareu capítols breus, d'una extensió no superior a les 30 pàgines, tots amb citacions textuales i un apartat de notes o bibliografia. L'heterogeneïtat hi és ben present: s'hi poden llegir estudis, com els de Mariàngela Vilallonga o Sílvia Mas, per posar només alguns exemples, que repassen amb deteniment des de la biografia de l'autor, l'argument o la temàti-

ca fins a l'estructura i l'estil de l'obra. O altres de centrats en aspectes més concrets, com és el cas de Xavier Pla, que, després de situar *Madame Bovary* en el corpus de Flaubert i de la història literària, en ressalta les diverses focalitzacions narratives; o de Giovanni Albertocchi, que, per la seva banda, exposa els problemes entre el dialecte i llengua a *La consciència de Zeno* i aborda també la qüestió de la psicoanàlisi.

Com bé diu Jordi Sala al pròleg, aquesta edició va adreçada no tan sols a aquells que, havent fet prèviament una lectura de qualsevol de les obres esmentades, vulguin saber-ne una mica més, sinó també als que tinguin ganes de llegir bona literatura però no s'atreveixin amb aquests gegants. *De la Bíblia a Joyce*, doncs, són onze estudis, però sobretot onze propostes, que prendran tot el seu sentit si aconseguen fomentar la lectura dels grans clàssics universals. Un dels avantatges que presenta aquest volum és la independència dels capítols, que permet seguir un ordre adequat als interessos literaris personals. Tot i això, s'ha de tenir en compte que hi ha alguns apartats densos en informació i altres que usen certa terminologia poc adequada a un lector que no sigui filòleg.

I el que hi trobi a faltar alguna de les seves predileccions, no cal que es preocupi. Aquest curs 2006–2007 es torna a celebrar a la UdG un cicle de conferències, intítulat «20 grans obres del cànon literari occidental», en el qual es parlarà de textos de Luci Apuleu, Dante Alighieri, Joanot Martorell, Cervantes, Goethe, Zola, Kafka, Mikhaïl Bulgàkov o García Márquez, entre d'altres. Esperem que, en aquest cas, també se'n faci un lliurament en forma de llibre.

Anna Guix

Versos d'historiador

SOLDEVILA, FERRAN.

Antologia poètica.

Tria i pròleg d'Enric Pujol.

Llibres del Segle.

Gaüses, 2004.

110 pàgines.

La nostra literatura guarda sorpreses de tota mena. Entre els períodes d'or i els escriptors cano-nitzats, hi ha un magnífic espai de temps al segle XX que va veure néixer autèntics poetes, alguns d'ells oblidats a causa de la sang i la repressió posteriors i d'altres obviats, senzillament, per la manca d'un estudi aprofundit. Aquest és en certa manera el cas de Ferran Soldevila, personatge la dimensió poètica del qual no ha gaudit fins ara de l'atenció que es mereix. Per sort, hi ha qui posa de relleu aquesta mancança.

El figuerenc Enric Pujol, historiador i periodista, especialista i autor de diversos llibres sobre Ferran Soldevila, recupera aquest vessant líric amb una *Antologia poètica* que té el propòsit d'«oferir un tast de la seva poesia», alhora que anima a (re)descobrir aquest intel·lectual des de la seva condició de versificador. I és que si bé Soldevila ha estat reconegut amb justícia com un dels historiadors i assagistes més importants del segle passat, també cal reivindicar el seu èxit com a dramaturg i poeta. No manquen les autoritats que donin fe de la seva qualitat literària i, vist així per la crítica del seu temps, va ser admirat en la seva joventut, entre d'altres, per Carles Riba, Jaume Bofill i Ferro i, més endavant, per Joan Fuster, que el situa en lloc remarcable entre els seguidors de la via oberta per Josep Carner.

De l'extensa producció poètica de Soldevila, que inclou diverses obres dramàtiques en vers, Enric Pujol tria els poemes més significatius apareguts a la premsa en vida de l'autor. Tal com s'adverteix al pròleg del volum, s'hi apleguen també peces que responen al gust personal de l'antòleg i de l'editor, Manuel Costa-Pau, tot i que sempre preval la voluntat de presentar composicions de diferents èpoques i temàtiques que mostrin el llarg itinerari

líric de Ferran Soldevila. El resultat són cinc apartats que conjuminen amb encert cronologia i temàtica, i a través dels epígrafs «Exili», «Càntics de mar, d'amor i de mort», «Poesia de combat», «Fauls» i «La ruta invisible» tenim l'oportunitat de resseguir tant l'evolució creativa com el decurs vivencial del poeta. En l'antologia ambdós aspectes conflueixen i acaben mostrant una predilecció creixent de Soldevila per la llum, especialment per la dicotomia entre els conceptes de claror i fosc, dia i nit, entre els colors de les ombres i els blancs variats de l'hivern, el cel pàl·lid i la natura.

De fet, paisatge i record són omnipresents en tot el recull. La naturalesa esdevé el marc dels versos, que inclouen el sol i les estrelles, però també rius i rierols, muntanyes i turons, valls i boscos. D'aquesta manera Soldevila ens situa entre els grans astres i els elements més modestos de la terra, perquè és la natura la que, com a poeta, el fa recordar: «No és l'enyorança ni el dol / qui em duu ta memòria ingènua: / és l'aigua del rierol, / del codonyer la flor tènue.» («Com la flor del codonyer»). El record i el sentiment d'absència, conseqüències de la natura, es presenten al final de l'antologia en forma de versos elegíacs, tot un estat d'ànim que reflecteix la peripècia vital de l'autor i que esdevé cíclic en lligar la darrera part del poemari amb la primera.

Com a lectors, l'edició de part de l'obra poètica de Ferran Soldevila es presenta com un «tast» necessari, i per a la crítica literària és un estímul per estudiar formalment la trajectòria lírica d'un dels intel·lectuals més importants del nostre país.

Guillem Molla